

УДК 34:025.4.01

Марія Пушук,

мол. наук. співроб. НБУВ

**ВІДОБРАЖЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА
В РОБОЧИХ ТАБЛИЦЯХ КЛАСИФІКАЦІЇ
ЯК ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ В СИСТЕМАТИЗАЦІЇ
ЮРИДИЧНИХ НАУК**

У статті розглядається проблема становлення та розвитку інформаційного права в Україні; створення окремого підрозділу «Х84 Інформаційне право» як інноваційного вдосконалення розділу «Х Держава і право. Юридичні науки» в робочих таблицях НБУВ. Досліджено процес розробки нових рубрик у галузі інформаційного права та створення нового підрозділу «Х84 Інформаційне право».

Ключові слова: інформація, інформаційне суспільство, інформаційне право, Рубрикатор НБУВ.

Динамічне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, створення комп'ютерних мереж, розширення сфери інформаційної діяльності зумовили становлення інформаційного права в Україні. Його розвиток залежить від обсягів і характеру інформаційних відносин, розвитку інформаційного суспільства та безпосередньо впливає на перебіг інформаційних процесів. У зв'язку з цим виникла нагальна потреба розробити в робочих таблицях («Рубрикаторі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського») нові рубрики та створити новий підрозділ «Х84 Інформаційне право».

Об'єктом дослідження є підрозділ «Х84 Інформаційне право» робочих таблиць класифікації НБУВ.

Предмет дослідження – підготовка та створення нового підрозділу «Х84 Інформаційне право» та його відображення в Рубрикаторі НБУВ.

Мета роботи – дослідити вплив розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і внесення змін до чинного законодавства на становлення і розвиток інформаційного права в Україні та створення нового підрозділу «Х84 Інформаційне право» у Рубрикаторі НБУВ.

У сучасному суспільстві, що динамічно розвивається, відбувається лавиноподібне збільшення обсягів інформації. Внаслідок своїх виняткових

властивостей вона є чи не найважливішим атрибутом дійсності, нарівні з матерією та енергією.

Важко переоцінити виняткове значення інформації для діяльності окремо взятої особи, групи людей, суспільства в цілому і, нарешті, всього людства. Практично вся людська діяльність ґрунтується на використанні інформації та на інформаційних процесах. Тому економічні, політичні, освітні, військові проблеми безпосередньо пов'язані з інформаційними проблемами, від міри розв'язання яких залежить успіх у різних сферах життєдіяльності суспільства та держави [1, с. 11].

Існує безліч визначень терміну «інформація» [2], які відображають ті чи інші її особливості залежно від використання його в конкретній галузі наукових знань. Дослідники трансформують поняття «інформація» відповідно до предметної сфери, поставлених цілей і завдань. У загальному розумінні інформація тлумачиться як відомості про якісь події, чиясь діяльність, повідомлення про щось [7, с. 102]. Єдине визначення терміну «інформація» в науковій літературі відсутнє. Наприклад, в теорії інформації вона визначається через знання про навколишній світ, усунення невизначеності, а у філософії – як відображення багатоманітності [5, с. 566].

У 40-х роках ХХ ст. серед перших дослідників сутності інформації був К. Е. Шеннон, який визначав її як повідомлення, що передається від одного суб'єкта до іншого і яке може транслюватися не лише за допомогою мови, але і з використанням техніки [10, с. 247]. Його послідовник Н. Вінер розглядав інформацію як різноманітні сигнали, повідомлення, відомості [3, с. 48].

Юридична енциклопедія визначаючи інформацію (лат. informatio – роз'яснення, ухвалення) як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві і державі та навколишньому природному середовищі, визначає основні напрями та методи державної інформаційної політики: забезпечення доступу громадян до інформації; створення національних систем і мереж інформації; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових та наукових основ інформаційної діяльності; забезпечення ефективного використання інформації; сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів; утворення загальної системи охорони інформації; сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації та гарантування інформаційного суверенітету України [11, с. 717].

Інформація відіграла помітну роль і в прискоренні розвитку декількох періодів історії людства, зокрема в аграрному, індустріальному, постіндустріальному тощо. Наприкінці минулого століття у світі усталилася думка про те, що людство крокує до інформаційного суспільства та що XXI століття буде століттям інформаційних технологій.

Процес переходу до інформаційного суспільства характеризується різким зростанням частки «внеску» у ВВП (внутрішній валовий продукт) галузі інформаційних технологій і послуг (виробництво засобів виготовлення інформаційних продуктів, створення інформаційних продуктів та надання їх користувачам тощо). Це означає, що суспільство стає інформаційно більш відкритим, а існування глобальних телекомунікаційних мереж типу Інтернет дає можливість практично без урахування кордонів організувати індустрію інформаційних послуг. Держави, які володіють найновішими інформаційними технологіями, сприяють їхньому експорту до інших країн практично без обмежень. Створюється можливість для індустріально відсталих країн здійснити ривок і приєднатися до передових країн, принаймні в тому, що стосується інформаційних технологій.

Для забезпечення такого прориву держава повинна створити умови, необхідні для формування майбутнього інформаційного суспільства. Побудова інформаційного суспільства – це результат діяльності всього суспільства, діяльності вільної, жорстко не регламентованої, певною мірою стихійної, але строго координованої. Інформаційне суспільство відбудеться тільки тоді, коли кожен стане водночас творцем і користувачем знань, інформації та інформаційних послуг.

З розвитком інформаційно-комунікативних технологій постала потреба у впорядкуванні правовідносин між суб'єктами, які створюють, впроваджують та користуються інформаційним продуктом. Це стосується авторського права, цензури (недопущення поширення інформації, яка шкодить моральному здоров'ю суспільства), розповсюдження правочинності раніше запровадженого законодавства на нові види і форми інформаційного продукту тощо. Ці фактори, а також лавиноподібне зростання обсягів інформації та швидкість її поширення у постіндустріальному (інформаційному) суспільстві спричинили необхідність запровадження нових форм правовідносин або так званого «інформаційного права».

Поняття інформаційного права з'явилося відносно нещодавно – на межі 80-90-х років XX ст. [7, с. 105]. Хоча це не є вичерпним доказом того, що позначуваного ним явища не існувало раніше. Втім, такий підхід є цілком справедливий в природничих науках, але може опинитися невірним у соціальних. Інтеграція наукових знань – це процес «зв'язування» окремих диференційованих ідей, методів, частин та функцій взаємодіючих наук в єдине ціле. Синтезовані у будь-якій предметній галузі пізнання, вони разом утворюють вже нову галузь, нову науку. Особливо гостро це відчувається у формуванні суспільних відносин нового типу – інформаційних процесів, обумовлених високотехнологічною революцією. У правовій сфері саме це може стати основними передумовами високотехнологічного інформаційного прориву, тобто принципово нового вирішення проблем нетрадиційним шляхом.

Інформаційне право слід розуміти у трьох значеннях: як галузь права, як науку і як навчальну дисципліну. Кожна наука має свій предмет. Інформаційне право предметно охоплює правову регуляцію достатньо широкого спектру суспільних відносин, що виникли в інформаційному просторі, а саме – правові засади діяльності друкованих засобів масової інформації (преси) та правовий статус інформаційних агенцій, бібліотечну та архівну діяльність, телебачення, радіомовлення і кінематографію, законодавство у сфері видавничої справи, правове регулювання державної статистики та організаційно-правові основи рекламної діяльності тощо [9, с. 186]. Інформаційне право є галузеву юридичною наукою, яка сьогодні динамічно розвивається [2, с. 235]. Виникають нові правові терміни, набувають додаткового значення фундаментальні юридичні поняття [8, с. 3]. Так, наприклад, поряд із визначенням терміну «інформаційне право» сучасні юридичні енциклопедії містять визначення терміну «комп'ютерне право» як комплексної галузі права, яка регулює суспільні відносини у сфері інформатики, створення і використання електронно-обчислювальних машин, засобів і продуктів електронного програмування. Вживаються також такі термінологічні конструкції як «інформаційно-комп'ютерне право», «електронне право», «кібернетичне право» та «правова кібернетика» [6, с. 13].

У зв'язку з розбудовою інформаційного суспільства загострюється питання формування його теоретичних засад, активізації подальших досліджень його загальнополітичних, філософських та соціально-психологічних аспектів. Ця проблема досить актуальна також для

українського правознавства, а особливо для такої «молодої» галузі українського права як інформаційне право [4, с. 11].

Сьогодні в усьому світі і зокрема в Україні різко збільшилась кількість органів державного управління, організацій, фірм і компаній, колективів і фахівців, які створюють і використовують інформацію, інформаційні продукти та інформаційні технології. Широке впровадження та використання сучасних інформаційних технологій, яке відбувається останнім часом, призвело до значного зростання обсягу суспільних відносин особливого характеру – інформаційних відносин, які безпосередньо пов'язані зі створенням та обігом інформації [1, с. 75].

Національне інформаційне право перебуває у стадії становлення. Але, незважаючи на це, можна говорити про певну його структурованість. В основу його упорядкованості покладено принцип ієрархії, що полягає у підпорядкованості нормативно-правових актів різного рівня, притаманного усім галузевим структурам законодавства, зокрема інформаційному законодавству в тому числі. Існує декілька рівнів нормативно-правових актів, які регулюють інформаційні відносини. Перший рівень – конституційний – відображає верховенство Конституції України та інших базових міжнародних актів, що гарантують права та свободи громадян у суспільних інформаційних відносинах. Цей рівень представлений низкою конституційних норм та норм ратифікованих базових міжнародних актів. Другий рівень складають закони України та інші нормативно-правові акти. Специфікою цього рівня є те, що закони, які регулюють відносини в інформаційній сфері, а також інші нормативні акти, прийняті на виконання законів, підпорядковані Конституції та не можуть їй суперечити. Суспільні правові відносини, що підлягають правовому регулюванню, можна структурувати за чотирма сегментами. Перший – відносини, що виникають при реалізації прав людини працювати з інформацією. Другий – відносини, які формуються під час дій з інформаційними продуктами та наданням інформаційних послуг. Третій сегмент поєднує групу відносин, які виникають під час створення та використання інформаційних систем і мереж, інформаційних технологій. Четвертий об'єднує групу відносин, пов'язаних з інформаційною безпекою, зокрема – захистом прав суб'єктів [4, с. 20].

Інформаційне право постійно удосконалюється, оскільки є сукупністю правових норм, що регулюють соціальні відносини, які так чи інакше взаємодіють або пов'язані з інформацією, де високі технології посідають

особливе місце. Таким чином, інформаційні правовідносини, що складаються у сфері високих технологій, на цей час ще не є завершеними, оскільки вони охоплюють лише основи високотехнологічної теорії інформаційного права.

Останнім часом помітно збільшився обсяг надходжень документів, що стосуються розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційних відносин у суспільстві, правового регулювання в інформаційній галузі. Тому виникла потреба у формуванні та методологічному опрацюванні нових галузей права. Зокрема в робочих таблицях («Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського») були розроблені нові рубрики в галузі інформаційного права та створений новий підрозділ «X84 Інформаційне право», який побудований з урахуванням діючої системи права і відповідних юридичних наук.

Цей підрозділ був створений самостійно шляхом комбінування індексів основних і допоміжних таблиць, загальних і спеціальних типових поділів, відповідно до правил загальної методики систематизації.

Структурно система інформаційного права поділяється на дві частини – загальну і особливу. У загальній частині наводяться норми, які встановлюють основні поняття, загальні принципи, правові форми й методи правового регулювання діяльності в інформаційній сфері. Викладається зміст предмета й методу правового регулювання інформаційних відносин, дається характеристика суб'єкта, об'єкта та джерела інформаційного права. Крім цього в загальній частині наводяться дані про галузі, види інформації та режим доступу до інформації, а також про інформаційну діяльність та інформаційні послуги. Наприклад:

- «X840.2 Принципи інформаційного права (пріоритет прав людини, свобода виробництва і розповсюдження інформації, заборона шкідливої інформації, відкритість, законність, відповідальність)»;
- «X840.3 Державна політика у галузі формування інформаційного суспільства; інформаційні права і свободи»;
- «X840.4 Правові проблеми інформаційної безпеки. Охорона інформації. Відповідальність за порушення законодавства про інформацію (інформаційна безпека як об'єкт інформаційного права)»;
- «X840.5 Правові проблеми віртуального середовища. Інтернет».

Особлива частина містить дві групи інститутів інформаційного права, в яких згруповані близькі за змістом інформаційні правові норми. Інститути,

що мають норми, які регулюють суспільні відносини в сфері обороту відкритої загальнодоступної інформації (інститут інтелектуальної власності щодо інформаційних об'єктів, інститут масової інформації, інститути бібліотечної і архівної справи), й інститути інформації з обмеженим доступом (інститути державної й комерційної таємниці, інститут персональних даних). Наявність таких інститутів не виключає їх доповнення новими інститутами (банківської, службової таємниці й ін.). Наприклад:

- «Х841.1 Основні інститути інформаційного права»;
- «Х841.13 Правове регулювання інформаційних відносин у галузі бібліотечної справи»;
- «Х841.15 Правове регулювання інформаційних відносин у галузі державної, комерційної та службової таємниці»;
- «Х841.17 Правове регулювання інформаційних відносин у галузі персональних даних».

Впровадження інформаційного права у практичну площину дало поштовх для створення інформаційного права окремих країн і, зокрема, інформаційного права України – Х849(4УКР), де було впроваджено багато нових рубрик і підрубрик. Наприклад:

- «Х849(4УКР)-3 Джерела інформаційного права України»;
- «Х849(4УКР)03 Державна політика України у галузі формування інформаційного суспільства»;
- «Х849(4УКР)111 Інформаційні аспекти інтелектуальної власності в Україні»;
- «Х849(4УКР)119 Правове регулювання інформаційних відносин у різних галузях в Україні».

Аналіз кількісних надходжень документів за окремими рубриками підрозділу «Інформаційне право» засвідчив їх нерівномірність. Так, найбільша кількість надходжень документів зосереджена в таких рубриках: «Х849(4УКР) Інформаційне право України», «Х849(4УКР)03 Державна політика України у галузі формування інформаційного суспільства», «Х849(4УКР)04 Правові проблеми інформаційної безпеки», «Х849(4УКР)111 Інформаційні аспекти інтелектуальної власності». Разом з тим, найменш наповнюються документами окремі рубрики загальної частини підрозділу «Х84 Інформаційне право», передусім «Х840.2 Принципи інформаційного права», «Х840-3 Джерела інформаційного права», «Х840.1 Галузі, види інформації та режим доступу до інформації». Вивчення причин особливостей зазначеного трафіку документальних

матеріалів потребує окремого дослідження. Проте вбачається, що однією з вагомих причин низької наповненості окремих рубрик може бути недосконалість теоретичного базису інформаційного права.

Таким чином, висока динаміка розвитку суспільних відносин, оснований на широкому використанні інформації та інформаційних процесів, різке підвищення значущості цих відносин для всіх сфер життєдіяльності особи і держави зумовили до виникнення інформаційного права. Для відображення в каталогах бібліотеки надходжень видань, які стосуються розвитку та регулювання інформаційних відносин, розбудови інформаційного суспільства, а також інформаційного законодавства України було прийнято рішення про створення нового підрозділу «Х84 Інформаційне право». Це сприяло інноваційному поступу в систематизації юридичних наук. Разом з тим, у перспективі вбачається можливість координації зусиль науково-дослідних установ, які займаються дослідженням теорії та практики інформаційного права з установами та закладами, які систематизують документальні матеріали з досліджуваної проблематики. Так, уже на даний час є можливість виявити недостатньо вивчені напрями інформаційного права з наступним наданням відповідних рекомендацій дослідницьким структурам.

Список використаних джерел

1. Баранов О. Інформаційне право України: стан, проблеми, перспективи / О. Баранов. – К. : 2005. – 315 с.
2. Бачило И. Л. Информационное право : [учебник для вузов] : (специальный курс) / И. Л. Бачило ; Ин-т государства и права Российской акад. наук, Академический правовой ун-т (ин-т). – М. : Юрайт ; Высш. образование, 2009. – 454 с.
3. Винер Н. Кибернетика или управление и связь в животном и машине / Н. Винер. – М., 1983. – 57 с.
4. Жилияев И. Б. Информационное право Украины: теория і практика / И. Б. Жилияев. – К. : 2009. – 104 с.
5. Костецька Т. А. Конституційні засади інформаційних відносин в Україні / Т. А. Костецька // Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика. – К., 2003. – С. 565–610.
6. Красноступ Г. М. Організаційні та правові засади регулювання суспільних відносин щодо комп'ютерних програм : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / 12.00.07 – адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право. – Ірпінь : НУДПС України, 2009. – 19 с.

7. Новий тлумачний словник української мови. У 4 томах. – Т. 2. – К. : Аконіт, 1999. – 196 с.
8. Словник термінів інформаційного права / упоряд. А. І. Марущак ; заг. ред. М. Я. Швеця. – К. : КНТ, 2008. – 184 с.
9. Хрипко С. Л. Інформаційне право : [навч.-метод. посібник] / С. Л. Хрипко. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2005. – 234 с.
10. Шеннон К. Э. Работы по теории информации и кибернетике / К. Э. Шеннон. – М., 1963. – С. 243–250.
11. Юридична енциклопедія / Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – Т. 1 : А – Г. – К. : Українська енциклопедія, 1998. – 672 с.

УДК 63:025.4.01

Тетяна Петрівна Медвідь,
мол. наук. співроб. НБУВ

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ НАУКИ ЯК ПЕРЕДУМОВА І МОТИВАЦІЯ ЗМІСТОВИХ ЗМІН РОБОЧИХ ТАБЛИЦЬ КЛАСИФІКАЦІЇ

У даній статті йдеться про історичний розвиток сільськогосподарської науки та її вплив на структуру робочих таблиць класифікації з розділу «П Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські і лісогосподарські науки» «Рубрикатора НБУВ». Досліджено історичні етапи удосконалення технологій вирощування сільськогосподарських культур у ХХ столітті при різних системах землеробства та показано зміни, які відбулися в структурі робочих таблиць класифікації в підрозділах «П008 Сільськогосподарська екологія», «П04 Агрохімія», «П072 Сільськогосподарські машини» та «П141 Системи землеробства». Встановлено, що удосконалення робочих таблиць класифікації розділу «П Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські і лісогосподарські науки» «Рубрикатора НБУВ» безпосередньо пов'язане з розвитком самої сільськогосподарської науки та подальшою її класифікацією.

Ключові слова: «Рубрикатора НБУВ», РТК, систематизація, сільськогосподарська наука і техніки

Роль сільського господарства в економічному зростанні країни важко переоцінити. У сучасному аграрному виробництві основним фактором підвищення врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності сільськогосподарських тварин є освоєння та впровадження сучасних інтенсивних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, які розробляють: Українська академія аграрних наук ¹ (далі – УААН), науково-дослідні

¹ Українська академія аграрних наук з об'єктивних і суб'єктивних причин у своєму розвитку пройшла досить складний шлях і має таку історичну ретроспективу: 1931–1935 рр. – Всеукраїнська академія сільськогосподарських наук (ВУАСГН); 1946–1956 рр. – відділ сільськогосподарських наук АН УРСР; 1956–1962 рр. – Українська академія сільськогосподарських наук (УАСГН); 1962–1969 рр. – відділ сільськогосподарських наук АН УРСР; 1969–1990 рр. – Південне відділення Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В. І. Леніна